

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳāt*, IV, 374-375; İbn Abdülber, *el-İstifâb* (Bicâvî), III, 1215-1217; İbn Asâkir, *Târîhu Dumaşk* (Amrî), XLVI, 478-494; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 292-293; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXII, 371-376; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 103-105, 557-562; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 32; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 144-145; Mehmet Taştémir, "Mardin", *DİA*, XXVIII, 44; Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Savâif", a.e., XXXVI, 185.

AYHAN TEKİNEŞ

UMEYR b. VEHB

(عمير بن وهب)

Ebû Ümeyye Umeyr b. Vehb b. Halef el-Cumahî el-Kureşî
(ö. 24/645 [?])

Sahâbî.

Annesi Ümmü Sühayle bint Hâşim'dir. Önceleri İslâm'a şiddetle karşı çıktığı ve müslümanlara eziyet ettiği için "Kureyş'in şeytanlarından biri" diye şöhret bulmuştu. Dârülerkam'da müslüman olan ve Habeşistan'a hicret eden oğlu Tuleyb, Bedir'e müslümanların safında katılırken kendisi ve diğer oğlu Vehb müşrik ordusunda yer aldı. Zeki ve ileri görüşlü, aynı zamanda bir savaş dehası olarak tanınan Umeyr, Bedir'de İslâm ordusunun çevresinde dolaşip onların sayısını ve yardımcı kuvvet gelip gelmediğini tesbit etmekle görevlendirildi. Yaptığı inceleme sonunda müslümanların kararlılığını, Mekkeliler'in savaşı kazansalar bile çok sayıda kayıp vereceklerini edebî bir üslûpla ifade ederek onları vazgeçirmeye çalıştı. Bu sözleri üzerine müşrik ordusu savaştan vazgeçmek üzereyken Ebû Cehil'in kışkırtmalarıyla müşrikler yeniden gayrete geldiler ve savaşa devam etme kararı alındı. Umeyr bu kararın ardından müslümanlara ilk hücum eden kişi oldu.

Bedir Savaşı'ndaki yenilginin arkasından müşrikler çok sayıda kayıp verdi, ayrıca geride pek çok esir bırakarak Mekke'ye döndü. Bu savaşta Umeyr'in oğlu esir alınmış, kendisi de yaralanmıştı. Kâ'b b. Eşref onu Bedir'de gerektiği gibi savaşmak ve kendilerine yardım etmemekle suçlayınca İslâm'a düşmanlığını ispatlamak için Hz. Muhammed'i öldüreceğini söyledi. Babası Ümeyye b. Halef ve kardeşi Ali'yi savaşta kaybeden amcasının oğlu Safvân b. Ümeyye ile Kâbe'nin yanında bulaşarak onunla gizlice anlaştı. Buna göre Umeyr, oğlu Vehb'in fidyasını ödeme bahanesiyle Medine'ye gidecek ve bir fırsatını bulup Hz. Muhammed'i öldürecek-

ti; Safvân da onun borçlarını karşılayacak ve ailesinin bakımını üstlenecekti. Kılıcına zehir sürüp yola çıkan Umeyr bir sabah vakti Medine'ye ulaştı. Mescide gireceği sırada kendisini gören Hz. Ömer çevredeki sahâbileri yardıma çağırdı; ancak Resûl-i Ekrem müdahale etmemelerini istedi ve Umeyr ile konuştu. Rivayete göre önce gerçek niyetini gizleyen Umeyr, Hz. Peygamber'in onun Safvân ile yaptığı anlaşmayı kendisine bildirmesi üzerine müslüman oldu. Resûlullah Umeyr'e Kur'an öğretilmesini emretti ve oğlunu serbest bıraktı.

Müslümanlara yaptığı eziyetlerden pişmanlık duyan Umeyr, bir süre sonra Mekke'ye dönüp insanları gerekirse zor kullanarak dine çağırmak için Resûl-i Ekrem'den izin istedi ve Müslümanlığı kabul eden oğlu Vehb'i de yanına alıp Mekke'ye döndü. Şehre vardığında Safvân'ın yanına uğramadan evine gidince Safvân onun müslüman olduğunu anladı ve kendisine ağır hakaretlerde bulundu. Mekkeliler'i İslâm'a davet eden Umeyr kendisini engellemek isteyen şehrin ileri gelenlerine çok sert şekilde karşılık verdi, onun sayesinde pek çok kişi İslâm'a girdi. Müslümanlığına vesile olduğu kişilerle birlikte Uhud Gazvesi'nden önce Medine'ye hicret etti. Fetih günü Mekke'ye geldi; kendisiyle konuşmama yemin eden Safvân b. Ümeyye'nin İslâmiyet'i kabul etmesini istiyordu. Ancak Safvân can korkusuyla Mekke'den kaçmıştı. Resûl-i Ekrem, Mekke'ye girerken giydiği sarığı veya bir hırkasını Umeyr'e teslim etti ve Safvân'a eman verildiğini bildirmek üzere onu arkasından gönderdi. Umeyr, Şuaybe Limanı'nda gemiye binmekte iken Safvân'a yetişti, onu ikna edip Mekke'ye götürdü, affedilmesine ve bir süre sonra İslâm'ı benimsemesine vesile oldu.

Huneyn Gazvesi'nin ardından Hz. Peygamber, müellefe-i kulûba ganimetten büyük miktarda bağışta bulunurken Umeyr'e de bir miktar deve verdi. Umeyr ertesi yıl Tebük Gazvesi'ne katılma hususunda ağır davrandı, ancak on gün sonra Ebû Haysame el-Ensârî ile birlikte orduya yetişti. Hz. Ömer döneminde Amr b. Âs'a gönderilen yardımcı kuvvetlerden birine kumandanlık yaptı; İskenderiye fethinde büyük yararlıklar gösterdi; diğer bazı şehirlerin fethine de katıldı. Hz. Osman'ın hilâfetinin ilk yıllarında vefat etti. Resûlullah'ın halası Ervâ bint Abdülmuttalib ve Rukayka bint Kelede ile evlenen Umeyr'in Tuleyb, Vehb, Ümeyye, Übey ve Fâtıma adlı beş çocuğu vardı. Resûl-i Ekrem,

Umeyr'in oğlu Vehb için tıpkı Ebû Hüreyre'ye yaptığı gibi ridâsını yayıp hayır duada bulunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 661-662, 702-705; IV, 1260, 1344-1348, 1372-1373; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳāt*, IV, 199-201; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 378; İbn Hibbân, *es-Şikâat*, I, 163-166; III, 205; İbn Abdülber, *el-İstifâb* (Bicâvî), III, 1221-1223; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), IV, 300-301; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 272; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 36-37, 643; Köksal, *İslâm Tarihî* (Medine), II, 217-220.

İBRAHİM HATİBOĞLU

UMEYRİYYE

(العميرية)

Hattâbiyye'ye mensup Umeyr b. Beyân el-İclî'nin görüşlerini benimseyen aşırı bir Şii fırkası
(bk. HATTÂBİYYE).

UMMAN

(bk. UMAN).

UMRÂ

(العمري)

Bağışlayanın veya lehine bağışta bulunulan kişinin hayatıyla sınırlı olarak yapılan hibe türünü ifade eden fıkıh terimi
(bk. RUKBÂ).

UMRE

(العمرة)

İhramlı olarak Kâbe'yi tavaf edip Safâ ile Merve arasında sa'y yapmak suretiyle eda edilen ibadet.

Sözlükte "ziyaret, Kâbe ziyareti; imar" anlamlarına gelen umre fıkıhta ihrama girerek Kâbe'yi tavaf edip Safâ ile Merve arasında sa'y yapmayı ifade eder. İ'timâr "umreyi eda etmek", mu'temir "umreyi eda eden kimse" demektir. Gerek eda mekânı gerekse âdâb ve erkânı bakımından hac ve umrenin birçok ortak noktası vardır. Ancak hac hicrî takvimin belirli ay ve günlerinde eda edilen, umrede yapılanların yanında Arâfat ve Müzdelife vakfeleri, Mina'da geceleme, şeytan taşlama gibi başka fiilleri de içeren kapsamlı bir ibadet ve İslâm'ın temel şartlarından biri olması dolayısıyla hac ve umreyi birbirinden ayırmak için hacca "büyük hac" (el-haccü'l-ekber; bk. et-Tevbe 9/3), umreye "küçük

hac" (el-haccü'l-asgar; bk. İbn Hibbân, XIV, 504) denilir. Umre kelimesi Kur'an-ı Kerim'de aynı âyet içinde iki defa (el-Bakara 2/196), bir âyette de fiil şeklinde (el-Bakara 2/158) geçer. İlk dönemden itibaren hadis ve fıkıh eserlerinde müstakil başlık altında veya hac bölümü içinde umreyle ilgili rivayet ve hükümlere yer verilmiştir. Ayrıca birçok âlim hac ve umreye dair müstakil eserler yazmış, bu konuda zengin bir literatür oluşmuştur.

Hükmi ve Sevabı. Hanefiler'in çoğunluğuna ve Mâlikîler'e göre kişinin hayatında bir defa umre yapması müekked sünnettir. Bazı Hanefiler'e göre ise umre vitir namazı ve kurban gibi vâciptir. Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde tercih edilen görüşe göre hayatta bir defa umre yapmak farzdır. Mekke halkının devamlı yaptığı tavaf umrenin en önemli rüknü sayıldığından Hanbelîler'in bir kısmı onların umre yapmasını farz görmemiştir. Şâfiî ve Hanbelîler umrenin farziyeti hususunda, "Hac ve umreyi Allah için tamamlayınız" âyetindeki emri (el-Bakara 2/196) ve Hz. Âişe'nin, "Kadınlara cihad gerekir mi?" sorusuna Resûl-i Ekrem'in, "Evet, onlara içinde savaş bulunmayan bir cihad gereklidir: Hac ve umre" şeklinde cevap vermesini (İbn Mâce, "Menâsik", 8) delil gösterirler. Anılan âyetteki emri, başlanan hac ve umrenin yarım bırakılmaması şeklinde yorumlayan Hanefiler ve Mâlikîler umrenin sünnet oluşuna Hz. Peygamber'in hadisini delil getirmişlerdir. Resûlullah umrenin vâcip olup olmadığı sorulduğunda, "Hayır, fakat umre yapmanız daha faziletlidir" karşılığını vermiş (Tirmizî, "Hac", 88), ayrıca, "Hac cihad, umre ise tatavvudur" demiştir (İbn Mâce, "Menâsik", 44). Mâlikîler'in çoğuna göre bir yılda birden fazla umre yapılması mekruhtur; ancak yapılırsa sahih olur. Resûl-i Ekrem'in imkânı bulunduğu halde bir yılda iki umre yapmaması bu hususta delil gösterilmiştir. Diğer üç mezhebe göre ise bir yılda birden fazla umre yapmak mekruh olmayıp aksine umrenin sıkça yapılması müstehaptır. Nitekim, "Umre kendinden önceki umre ile arasındaki günahlara kefarettir" (Buhârî, "Umre", 1; Müslim, "Hac", 437); "Peş peşe hac ve umre yapın, çünkü bunlar fakirliği ve günahları giderir" (Tirmizî, "Hac", 2); "Hac ve umre yapanlar Allah'ın misafiridirler, O'na dua ederlerse icâbet eder, O'ndan bağışlanma dilerlerse bağışlar" (İbn Mâce, "Menâsik", 5) meâlindeki hadisler bunu teyit etmektedir.

Yükümlülük Şartları. Kişinin umre yapmakla yükümlü (farz, vâcip veya sünnet)

olması için gerekli şartlar belirli zaman dışında hac için gerekli olan şartlarla aynıdır. Bunlar da akıl, müslüman olmak, bulûğ, hürriyet, maddî imkâna sahip bulunmak, sağlık ve yol güvenliğidir. Kadınlar için eşin veya mahrem akrabanın refakat etmesi ve iddet halinde olunmaması da şarttır; ancak Şâfiîler'e göre güvenli bir ortamda kadınlar grup halinde eş veya mahrem akraba olmadan da farz umreyi eda edebilir. Bir kişi maddî imkâna sahip değilken umre yaparsa farzı yerine getirmiş sayılır. Bulûğ ve hürriyet şartları bulunmadan yapılan umre sahih olmakla birlikte farz yerine geçmez; çocuğun bulûğundan, kölenin hürriyetine kavuşmasından sonra tekrar umre yapması gerekir. Akıl ve Müslümanlık şartları bulunmadan yapılan umre sahih değildir. Hanbelîler'e göre şartları gerçekleştiği zaman umre hemen yapılmalıdır, Şâfiîler'e göre ise geciktirilmesi câizdir.

Eda Şekli. Umre tek başına veya hac ibadetiyle birlikte eda edilebilir. Tek başına umre yapmak istendiğinde ihrama girerken yalnız umreye niyet edilir. Hac ayları dışında veya hacdan sonra yapılan ya da hac aylarında yapılmakla birlikte kendisinden sonra hac yapılmayan umre bu kısma dahildir. Hacla birlikte eda edilen umreye gelince bu da temettu' ve kırân hacıyla beraber olmak üzere iki türdür. İhrama girerken temettu' haccına niyet edilmesi halinde önce umre yapıp ihramdan çıktıktan sonra Arafat'a çıkarken hac için tekrar ihrama girilir ve hac eda edilir. Kırân hacı için niyet edildiğinde ise önce umre yapılır ve ihramdan çıkmadan hac eda edilir; yani umre ve hac aynı ihram içinde yerine getirilir. Bu durumda ulemânın çoğunluğuna göre umre ve haccın fiilleri (menâsik) iç içe girer ve hac ile umre için bir tavaf ve bir sa'y yeterli olur. Hanefiler'e göre ise umre ve hac için ayrı ayrı tavaf ve sa'y yapılması gerekir. Umre bu üç şekilden birine göre eda edildiği takdirde gerek farz gerek vâcip gerek sünnet diyenlerin büyük çoğunluğu bunu sahih ve yeterli görmektedir. Bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel, kırân hacıyla yapılan umrenin ve Mekke'ye çok yakın olduğundan Hil bölgesi sınırından yapılan umrenin farz umre yerine geçmeyeceğini belirtmiştir. Kırân haccında yaptığı umreden sonra Hz. Peygamber'in Âişe'ye Ten'im'den tekrar umre yaptırması buna delil gösterilmiştir. Hanbelîler'in çoğunluğuna göre ise, "Safâ ve Merve arasında yaptığın sa'y hem hac hem umre için yeterlidir" hadisi (Müslim, "Hac", 133) ve Resûl-i Ekrem'in

bu umreyi özel durumu sebebiyle Hz. Âişe'nin gönlünü almak için yaptırdığını gösteren rivayetler (Müslim, "Hac", 136) delil olup kırân haccında umreyle beraber yapılan hac nasıl farz hac yerine geçiyorsa umre de aynı şekilde farz umre yerine geçer.

Vakti. Hanefiler'e göre arefe günü ve kurban bayramının dört gününde umre yapmak tahrîmen mekruhtur. Bu konuda Hanefiler, Hz. Âişe'nin bu günlerde umre yapmanın câiz olmadığına dair sözüne (Beyhakî, IV, 346), ayrıca umreyle uğraşmanın hacı engellemesi, hac sebebiyle umreyi düzgün eda etmenin zorluğu gibi gerekçelere dayanmışlardır. Çoğunluk ise hac ibadetiyle meşgul olmayan kişinin hac günlerinde umre yapabileceği ve umrenin her zaman kerâhetsiz câiz kabul edildiği görüşündedir. Hac yapan kişinin hac ihramında bulunduğu müddetçe umre ihramına niyet etmesi sahih değildir. Ramazanda yapılan umre diğer zamanlardakinden efdaldır. Hz. Peygamber, "Ramazanda umre hacca (bir rivayette benimle yapılan hacca) denktir" buyurmuştur (Buhârî, "Umre", 4; Müslim, "Hac", 221-222). Hac ayında (şevval, zilcade, zilhicce) umre yapmak Câhiliye döneminde çok kötü bir davranış sayılırken İslâmiyet bu anlayışı kaldırmıştır. Resûl-i Ekrem Hudeybiye seferi, Umretü'l-kazâ ve Huneyn Gazvesi dönüşünde hicretin 6, 7 ve 8. yıllarının zilcade aylarında üç umre yapmış, bir umre de Vedâ hacıyla birlikte eda etmiştir (Buhârî, "Umre", 3; Müslim, "Hac", 217; ilgili rivayetler ve açıklaması için bk. Kandehlevî, *Haccetü'l-vedâ ve cûz'u 'umrâti'nebi*). Bununla birlikte Hz. Ömer ve bazı âlimler umrenin hac ayları dışında ayrı bir yolculuk ve niyetle eda edilmesini daha faziletli görmüştür (*el-Muvaţta*, "Hac", 67; Kandehlevî, VI, 331). Câhiliye döneminde receb ayında umre makbul sayılmışsa da Hz. Peygamber'in bu yönde bir teşvik veya uygulaması olmamıştır. Resûl-i Ekrem'in receb ayında umre yaptığına ve bu ayda yapılan umrenin faziletine dair rivayetlerin hatalı, zayıf veya uydurma olduğu bildirilmektedir. Bununla birlikte haram ayların faziletine binaen receb ayında umre vb. ibadetlerin eda edilmesinin daha faziletli olduğunu belirten âlimler de vardır (bk. RECEB). Hanefiler Mekkeliler'in, Mekke'de mukim olanların ve mîkât sınırları içinde oturanların hac aylarında umre yapmasını mekruh görmüştür; çünkü ekseriyetle hac yapan Mekke ve civarı sakinleri bu durumda kendileri için mekruh sayılan temettu' hacı yapmış olacaktır; bu-

nu yapanların Hanefiler'e göre ceza kurbanı kesmesi gerekir. Çoğunluğa göre ise Mekke ve civarında oturanların temettu' hacı yapması câizdir ve temettu' kurbanı kesmeleri gerekmez.

Farz (Rükün) ve Vâcpleri. Hanefiler'e göre umrenin rükünü tavaf, şartı ihram, diğer üç mezhebe göre ise rükünleri ihram, tavaf ve sa'ydır. Şâfiîler ayrıca tıraş olmayı ve rükünler arasında sıraya uymayı da (muvâlât) rükün saymıştır. Hanefiler'e ve Hanbelî mezhebinde bir görüşe göre sa'y rükün değil vâciptir. Tavaf ile sa'y arasında tertibi gözetmek önce tavaf, sonra sa'y yapmak Hanefiler'e göre umrenin geçerliliği için şarttır. a) **İhram.** Çoğunluğa göre umre yapmaya niyet etmekle kişi ihrama girmiş sayılır. Hanefiler'e göre niyet yanında telbiye veya Allah'ın yüceltilmesini içeren zikir ya da telbiye yerine geçen kurban sevkette yahut kurbanlık hayvanları belli şekilde işaretleme de gerekir. Ebû Hanîfe'ye ve Muhammed'e göre telbiyenin ihrama girerken yapılması şarttır. Mâlikîler'den İbn Habîb'e göre de telbiye şart olup telbiyesiz veya telbiyeye benzer bir zikir yapılmadan ihram sahih kabul edilmez. Çoğunluğa göre ise telbiye şart değildir. Mâlikîler telbiyeyi vâcip, ihrama girerken söylenmesini sünnet, Şâfiî ve Hanbelîler her hâlükârda sünnet görmüşlerdir. İhrama mîkâtta girmek ve ihram yasaklarından sakınmak vâciptir (ayrıca bk. İHRAM). Mîkât sınırları dışından gelen kimseler (âfâkî) mîkât yerlerinden veya onların hizasından ihrama girerler. Mîkât sınırları içinde olup Harem bölgesi dışında yaşayanlar Hanefiler'e göre Hil sınırından, Mâlikîler'e göre evinden ya da mahalle camisinden, Şâfiî ve Hanbelîler'e göre köy veya kasabalarının sınırları içinde ihrama girerler. Harem bölgesinde oturan Mekkeliler ve Mekke ya da Harem bölgesinde geçici olarak ikamet edenler Harem-Hil sınırına giderek oradan ihrama girerler. Mekke ve Harem bölgesinde bulunanların ihrama girmesi konusunda Hil bölgesindeki hangi yerin daha faziletli olduğu tartışılmıştır (bk. HİL). Hacdaki ihram yasakları umre ihramı için de geçerlidir. Erkeğin dikişli elbise, çorap vb. şeyler giymesi, başını veya yüzünü örtmesi, ayak bileklerini örten ayakkabı giymesi, kadının yüzünü örtmesi ve eldiven giymesi yasaktır. Hem erkek hem kadın için geçerli olan yasaklar şunlardır: Koku sürmek, kokulu şey kullanmak, saçtan yahut vücudun herhangi bir yerinden kıl koparmak veya kesmek, tırnak kesmek, avlanmak, cinsel ilişkide ve ona hazırlayıcı hareketler-

de bulunmak, cinsel içerikli konuşmak, tartışmak. Umrenin rükün sayılan menâsiki tamamlanmadan gerçekleşen cinsel ilişki umrenin fesadı ve kazası yanında ceza kurbanı da gerektirir. Cinsel içerikli konuşma ile tartışma dışındaki yasakların çiğnenmesi halinde yasağın durumuna göre ceza kurbanı kesmek veya sadaka vermek icap eder. Hacda mekruh olan şeyler umrede de mekruhtur. Meselâ saç taramak, vücuttan saç veya kıl koparmak ve süslenmek bunlardandır. İhrama girmeden önce yıkanmak, vücuda koku sürmek (elbiseye koku sürülmemelidir) ve iki rek'at namaz kılmak sünnettir. Niyetten sonra telbiye çoğunluğa göre sünnet, Hanefiler'e göre farzdır. Umreye niyet ettikten sonra Hacerülesved'i selâmlayıp tavafa başlayınca kadar çokça telbiye getirmek çoğunluğa göre sünnettir. Mâlikîler'e göre âfâkî Harem bölgesine ulaşıncaya, Harem sınırından ihrama girenler ise Mekke'nin evlerini görünceye kadar telbiye getirirler.

b) **Tavaf.** Tavaf umrenin rükünlerindedir. Çoğunluğa göre yedi şavt farz iken Hanefiler'e göre dört şavt farz, üç şavt vâciptir. Tavafın hicri İsmâîl'in dışından sağdan sola doğru yapılması, hadesten ve necâsetten taharet, avret yerlerinin örtülmesi çoğunluğa göre tavafın şartlarından, Hanefiler'e göre vâcplerindedir. Mâlikî ve Hanbelîler şavtların peş peşe yapılmasını şart, Hanefî ve Şâfiîler sünnet saymıştır. Gücü yetenin yürüyerek tavaf yapması ve tavaftan sonra iki rek'at namaz kılmayı çoğunluğa göre vâcip, Şâfiîler'e göre sünnettir. Umre tavafının sünnetleri şunlardır: Erkeklerin ilk üç şavtta hızlı ve çalimli yürümesi, sağ omuzu tavaf boyunca açık bırakması; tavafa Hacerülesved'den az önce başlamak, Hacerülesved'e yönelip selâm vermek ve mümkünse onu öpmek, mümkün değilse elleriyle işaret etmek, Rüknyemânî'ye selâm vermek ve dua etmek. Umrede kudüm tavafı yoktur; bazı âlimler umre tavafının kudüm tavafı yerine de geçeceğini söylemiştir. Umrede vedâ tavafı Hanefiler'e göre müstehap, Mâlikîler'e göre sünnet, Şâfiî ve Hanbelîler'e göre vâciptir; ancak Hanbelîler'e göre Mekke ve Harem bölgesi halkına vedâ tavafı vâcip değildir.

c) **Sa'y.** Umrede sa'y Mâlikî ve Şâfiîler'e, Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre rükün, Hanefiler'e ve Hanbelî mezhebinde bir görüşe göre vâciptir. Hac sa'yinin hükümleri umre sa'yında da geçerlidir. Sa'yin tavaftan sonra yapılması ve sa'ye Safâ tepesinden başlanması şarttır; Merve tepesinden başlandığı takdirde şavt

geçersizdir. Hanefiler'e göre sa'yin dört şavtının terki ceza kurbanı, üç ve üçten az şavtın terki sadaka vermeyi gerektirir. Umrede gücü yetenin yürüyerek sa'y yapması Hanefî ve Mâlikîler'e göre vâcip, Şâfiî ve Hanbelîler'e göre sünnettir. Sa'yin şavtlarını peş peşe eda etmek çoğunluğa göre sünnet, Mâlikîler'e göre sa'yin sıhhat şartıdır. Sa'ye niyet ve yeşil direkler arasında erkeklerin kısa adımlarla koşması da (hervele) sünnettir.

d) **Tıraş Olmak.** Şâfiî mezhebinde tercih edilen görüşe göre rükün, çoğunluğa göre ise vâciptir. Hanefiler'e göre saçın en az dörtte biri kısaltılmalı, Şâfiîler'e göre en az üç kıl kesilmeli, Mâlikî ve Hanbelîler'e göre saçın her tarafından bir miktar alınmalıdır. Saçın tamamının tıraş edilmesi daha faziletlidir; ancak temettu' hacı yapanlar haccin sonunda ihramdan çıkarken de tıraş olabilmek için saçının bir kısmını bırakmalıdır. Kadının saçını biraz kısaltması sünnettir; saçın tamamını kestirmesi yaratılışı bozmak sayılmış ve mekruh görülmüştür. İhram, tavaf, sa'y ve tıraş gibi hacca umre arasındaki ortak fiillerde sünnetler ayırdır. Umrede nâfile hedy kurbanı kesilebilir. Hz. Peygamber, Hudeybiye seferinde umreye niyetlenmiş ve yanına hedy kurbanı almıştır (Buhârî, "Muğşar", 1; ayrıca bk. HEDY).

Umrenin Eda Edilişi. Umre yapmak isteyenlerden Harem ve Hil bölgesi dışından gelenler mîkâta ulaştığında ihram giymek için hazırlık yaparlar. Harem bölgesiyle mîkât sınırları arasında kalan Hil bölgesinde oturanlar bulunduğu yerden veya Harem sınırından ihrama girerler. Mekke ya da Harem bölgesinde yaşayanlar ise Hil bölgesine çıkarak Harem sınırından ihrama girerler. İhram için hazırlık yapılırken sünnete uygun biçimde önce gusül abdesti alınır, temizlenilir ve koku sürülür; ihram elbisesi giyilir ve iki rek'at ihram namazı kılınır. Vakit namazları da bu namazın yerine geçer. Daha sonra umreye niyet edilerek, "Allahım, ben umre yapmak istiyorum, onu bana kolaylaştır, onu benden kabul et, sen işiten ve bilensin!" (Allâhümme innî üridü'l-umrete fe-yessirhâ lî ve tekabbelhâ minnî inneke ente's-semî'u'l-alîm) vb. şekillerde dua edilir. Ardından "Lebbeyke'llâhümme lebbeyk lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk inne'l-hamde ve'n-nî'mete leke ve'l-mülk lâ şerîke lek" denilerek telbiye getirilir. Böylece ihrama girilmiş, umreye başlanmış, dolayısıyla ihram yasakları da başlamış olur. Mekke'ye girip tavafa başlayıncaya kadar telbiye getirmeye devam edilir. Mekke'ye ulaşıncaya hemen Mescid-i

Harâm'a gidilir, Kâbe'ye yaklaşılır ve umrenin rûknü/farzı olan tavafa niyet edilir. Mümkünse Hacerülesved öpülerek veya uzaktan işaretle selâmlanır ve tekbir getirilir. Hacerülesved'in hizasından tavafa başlanır ve bu andan itibaren telbiye kesilir. Kâbe'nin etrafında yedi şavt dönülür, Hacerülesved'in hizasına her gelişte öperek veya işaret ederek selâmlama tekrarlanır. Tavaf sırasında çokça dua ve zikir yapılmalıdır. Tavaf bittikten sonra iki rek'at tavaf namazı kılınır. Ardından tekrar Hacerülesved'e dönülür, öpülerek veya işaretle selâmlanır ve tekbir getirilir. Bunun arkasından Safâ tepesine çıkılır ve, "Şüphesiz Safâ ile Merve Allah'ın nişanelerindedir. Bu sebeple hac ve umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret edip onları tavaf edenler için bir günah yoktur. Her kim gönlünden koparak bir hayır işlerse şüphesiz Allah onu bilir ve karşılığını verir" meâlindeki âyet (el-Bakara 2/158) okunur. Safâ tepesine çıktıktan sonra Kâbe'ye yönelinir ve bir süre durarak tehlil ve tekbir getirilip dua edilir. Ardından Safâ'dan inilerek Merve tepesine doğru gidilir. Merve tepesine ulaşınca durup Safâ tepesinde yapıldığı şekilde zikir ve duada bulunulur. Böylece bir şavt tamamlanmış olur. Merve'den tekrar Safâ'ya doğru gidilir, gidiş ve gelişler yedi şavta tamamlanır. Sa'y esnasında çokça dua ve zikir yapılır. Son şavt Merve tepesinde tamamlandıktan sonra saç tamamen veya kısmen tıraş edilir ve bu şekilde ihramdan çıkmış olur. Mekke'den ayrılmak istendiğinde vedâ tavafı yapılır.

Umrenin Fesadı. Cinsel ilişkide bulunmak umrenin fâsıt olmasına yol açar. Hanefîler'e göre tavafın dört şavtı eda edilmeden, Mâlikîler'e göre sa'y bitmeden, Şâfiî ve Hanbelîler'e göre tıraş olup ihramdan çıkmadan önce cinsel ilişkide bulunmak umreyi geçersiz kılar. Hacda olduğu gibi umrenin geçersiz olması halinde de umreye devam etmek, sonra kazâsını yapmak ve ceza ödemek gerekir. Hanefî ve Hanbelîler'e göre bu durumda ceza koyun veya keçi, Mâlikî ve Şâfiîler'e göre siğir yahut deve kesmektir. Umreyi fâsıt kılmayacak ölçüde bir ilişkinin cezası da Hanefîler'e göre koyun veya keçi, Mâlikîler'e göre siğir yahut devedir. Umrenin herhangi bir rûknünün bilerek terk edilmesiyle umre fâsıt olmazsa da böyle bir davranış haramdır. Dolayısıyla belli bir zamanla kayıtlı olmaksızın ilk fırsatta o rûknü eda etmek gerekir; rûknü yerine getirilmeden kişi ihramdan çıkamaz ve ihram yasaklarına uymaya devam eder. Ancak zorlayıcı bir engel sebebiyle umrenin bir rûknünün

yerine getirilememesi durumunda ihramdan çıkmayı mubah kılan "ihşâr" söz konusu olur. Mezheplerin ihşâr sebepleri, ihramdan çıkmanın şekli ve sonucuyla ilgili farklı görüşleri bulunmaktadır (bk. İHŞÂR). Umrenin vâciplerinden birini terketmek umrenin geçersizliğine yol açmaz, ceza kurbanı kesmeyi gerektirir. Sünnetin terki ceza gerektirmese de sevaptan mahrum olmaya yol açar.

Başkası Yerine Umre Yapmak. Hacda olduğu gibi başkası yerine (niyâbet yoluyla) umre yapmak câiz görülmüştür. Hanefîler'e göre bu umre câizdir, Mâlikîler'e göre ise mekruh olmakla birlikte sahihtir. Şâfiî ve Hanbelîler'e göre ölen veya gücü yetmeyen kişi adına umre yapmak câizdir; imkânı varken umre yapmadan ölen kişi adına onun terekesinden umre yaptırılır; kendi vasiyeti olmasa da üçüncü bir kişi onun adına umre yapabilir; gücü yetmeyen kişi adına nâfile umre yapılması da câizdir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hibbân, *Şahîhu İbn Hibbân* (nşr. Şuayb el-Arnaût), Beyrut 1414/1993, XIV, 504; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Haydarâbâd 1352, IV, 346; Kâsânî, *Bedâ'î*, II, 213, 214, 226-228; Burhâneddin el-Merginânî, *el-Hidâye*, Kahire 1385/1966, I, 136, 153-159, 167, 168, 176-183; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muğni* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Abdülfettâh M. el-Hulvî), Kahire 1411/1990, V, 13-17, 19, 27, 29, 59, 62, 64, 91, 100, 198, 208, 243, 251, 255, 304, 351, 371, 373; Ali b. Süleyman el-Merdâvî, *el-İnşâf fi ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâf* (nşr. M. Hâmid el-Fikî), Kahire 1376/1956, IV, 54; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, Beyrut 1398, II, 465-470, 481, 518, 535, 539, 542, 556-557, 559-560; III, 7-9, 13, 15, 20, 22-30, 46-57, 59-64, 83-85, 87-91, 105, 127, 137, 139, 168-170, 184, 197-199, 201-202; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, I, 460-462, 471-472, 475, 477-478, 484, 487, 502, 505, 510, 513-516, 522-523, 532-533, 535; Kalyûbî, *Hâşiye 'alâ Şerhi Minhâci't-tâlibîn*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), II, 84, 92, 95, 136, 147, 304; IV, 56; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Hâşiye 'ale'ş-Şerhi'l-kebir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), II, 2, 21, 22; Mustafa es-Süyûtî, *Meâlibü'li'n-nühâ fi şerhi Gâyeti'l-müntehâ*, Dımaşk 1380/1961, II, 301-302, 445; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Kahire), II, 455-456, 468, 472-474, 477-480, 482-483, 491, 494, 498, 502, 506, 513, 523-524, 527, 530-532, 535-542, 551-552, 554, 556, 559-560, 577, 579, 581-582, 584-594, 600, 611, 615, 622; Cezîrî, *el-Mezâhibü'l-erba'a*, I, 684-688; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VI, 391; M. Zekeriyâ Kandehevî, *Evcezü'l-mesâlik ilâ Muvaţta'i Mâlik*, Beyrut 1400/1980, VI, 331; a.mlf., *Haccetü'l-vedâ' ve cüz'ü 'umrâti'n-nebi* (nşr. Ahmed ez-Za'ibî), Beyrut 1418/1997; "Umre", *Mv.F*, XXX, 314-329; Salim Öğüt, "Umre", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (ed. İbrahim Kâfi Dönmez), İstanbul 2006, IV, 2067-2068; R. Paret - [E. Chaumont], "Umra", *EP* (İng.), X, 864-866.

MEHMET BOYNUKALIN

UMRETÜ'İ-KAZÂ

(عمره القضاء)

Hz. Peygamber'in Hudeybiye Antlaşması'ndan sonraki yıl ashâbı ile birlikte yaptığı umre (7/629).

Umre niyetiyle yola çıktığı halde yerine getirilemeyen umrenin ertesi yıl yapılan kazâsı olduğu için "umretü'l-kazâ", Hudeybiye Antlaşması'nda kararlaştırılmasından dolayı "umretü'l-kazıyye" ve "umretü's-sulh" diye adlandırılır. Bazı âlimler ise zamanında eda edilemeyen umrenin yerine yapıldığından "umretü'l-kısas" adını vermişlerdir (İbn Hacer, VII, 500-501). İbn Abbas, "Haram ay haram aya karşılıktır; hürmetler (dokunulmazlıklar) karşılıklıdır" meâlindeki âyetin (el-Bakara 2/194) bu umre hakkında nâzil olduğunu söylemiştir (İbn Hişâm, IV, 5-6).

Hz. Peygamber 6. yılın Zilkade ayında (Mart 628) ashâbıyla beraber umre yapmak için yola çıkmış, ancak müşriklerin Mekke'ye girmelerine izin vermemesi üzerine Hudeybiye Antlaşması'nı yaparak geri dönmüştü. Antlaşmada müslümanların bir yıl sonra Kâbe'yi ziyarete gelebilecekleri, ancak ertelerinde sadece yolcu kılıcı taşıyabilecekleri ve şehirde üç günce fazla kalmayacakları hususu hükme bağlanmıştı. Resûlullah ertesi yıl Hudeybiye'de bulunanların umre için hazırlanmalarını söyledi; isteyen diğer müminlerin de umreye katılabileceği açıklandı ve bu husus kabilelere duyuruldu. Hudeybiye'de bulunanlar ve yeni katılanlarla birlikte umreye gideceklerin sayısı kadın ve çocuklar hariç 2000'e ulaştı (Vâkîdî, II, 731). Medine'de Uveyf b. Azba ed-Dîlî'yi (yahut Ebû Rühm el-Gifârî'yi veya Ebû Zer el-Gifârî'yi) vekil bırakan Hz. Peygamber kurban amacıyla almış veya yetmiş deve hazırlanmasını söyledi ve kendi kurbanlığını bizzat işaretledi. Muhtemel bir savaşı dikkate alan Resûl-i Ekrem kılıç dışında ok ve mızrak gibi diğer silâhların alınmasını da söyledi. Bu arada Nâciye b. Cündeb başkanlığındaki bir grubu kurban edilecek develeri götürmekle, Muhammed b. Mesleme'yi 100 kişilik süvari birliğinin başında silâhları taşımakla, Beşîr b. Sa'd'ı da silâhların muhafazasıyla görevlendirdi ve bu grupları önden gönderdi. Resûlullah'ın Medine'den savaşa hazırlıklı olarak çıkması sebebiyle umretü'l-kazâ aynı zamanda onun gazvelerinden sayılmıştır (Buhârî, "Meğâzî", 43; Şâmî, V, 298). Ancak Vâkîdî (*el-Megâzî*, I, 7), İbn Hişâm (*es-Sîre*, IV, 255) ve İbn Sa'd